

Яковенко Р. В., Ткаченко С. М.

Кіровоградський національний технічний університет

ТЕОРІЯ ВАРТОСТІ ТА ЇЇ ДІЯ В УКРАЇНІ

Розробку теорії вартості було розпочато представниками класичної політичної економії У. Петті, А. Смітом, Д. Рікардо та ін. Свій подальший розвиток вона отримала в працях К. Маркса, який розробив вчення про двоїстий характер праці, втіленої в товарі, розкрив суперечність між приватною і суспільною, конкретною і абстрактною працею, споживною вартістю і вартістю товару, дослідив історичний процес розвитку обміну і форм вартості, розкрив природу і сутність грошей як загального еквівалента [1, с.132].

Значний вплив на сучасні теорії вартості і ціни справляє неокласична теорія англійського економіста кінця XIX початку XX ст. А. Маршалла.

У XX столітті відбулася еволюція теорії вартості. По-перше, в країнах ринкової економіки розробці теорії вартості перестали надавати вирішальне значення, яке вона мала у XVIII-XIX ст., це пов'язано з утвердженням підприємницької ринкової системи. По-друге, на мікрорівні економіки отримали розвиток теорії не лише досконалої (вільної) конкуренції, а й теорії недосконалої (обмеженої) конкуренції, які досліджували ціноутворення в умовах обмеженої конкуренції. По-третє, на відміну від класичної і марксистської теорії вартості, функціональна теорія висунула на перше місце внесок кожного елемента відтворювального процесу у виробництво і добробут людини [1, с.134].

Тенденція до відходу від теорії трудової вартості та вихолощування об'єктивного вмісту цієї категорії виявилася вже в першій половині минулого сторіччя в роботі ряду західних економістів (Сей, Сеніор, Рошер). В останній третині XIX ст. поширення одержує чисто суб'єктивістське трактування вартості. Досить посилається в цьому зв'язку на роботу «Теорія вартості» одного із представників австрійської школи Менгера – вартість, за його словами, «є характеристика того, наскільки важливі для нас окремі товари (або

набори товарів), коли ми усвідомили, що без володіння цими товарами неможливо задовольнити наші потреби» [2, с.115].

За такого підходу справа не обмежувалася твердженням, відповідно до якого вартість (тут і далі дещо точніше було б уживати термін «цінність») блага визначається його корисністю, – нелегко було навіть провести розмежування між поняттями вартості та суб'єктивної корисності. Суб'єктивістська характеристика, що остаточно поривала з науковим визначенням вартості, в остаточному підсумку виявлялася замкнутою в самій собі, її важко було зімкнути «прямо» з певними об'єктивними характеристиками господарського процесу. Тому в наступний період центр ваги в «академічній» теорії вартості усе більше переносився на аналіз ринкових цін, причому залежно від вихідних передумов автора рівень ціни більш-менш жорстко пов'язувався з корисністю та рідкістю даного блага. У перші десятиліття XX ст. особливу популярність отримала теорія часткової рівноваги А. Маршалла; у ній був досягнутий певний компроміс між теорією корисності (розділ VI книги II «Принципів політичної економії» називається «Корисність і вартість») і витрат виробництва (розділ VIII-XI книги V). При цьому термін «вартість» у багатьох випадках Маршалл уживає як синонім ціни, а «нормальна вартість» – як позначення рівноважної ціни. У розділі IX книги V, наприклад, можна прочитати, що в остаточному підсумку нормальна вартість товару повинна забезпечувати рівновагу між попитом та пропозицією [3, с.109].

У наступних роботах західних економістів термін «вартість» («цінність») поступово зростає з поняттям рівноважної ціни, аж до нашого часу поняття вартості в теоретичних роботах трактується як рівноважна ціна (або ціна, що стійко зберігається на ринку).

Ціни, за впливом на них конкуренції (ціни за умовами їх встановлення), поділяються на конкурентні, монопольні, регульовані.

Проведена в Україні лібералізація цін привела до різкого скорочення впливу держави на процес регулювання цін. З 1992 р. система ціноутворення зведена, власне кажучи, до застосування вільних, тобто ринкових цін, величина

яких визначається попитом та пропозицією. Державне регулювання цін застосовується для вузького кола товарів, вироблених підприємствами-монополістами.

Проте, в період з 2008 по 2009 роки в Україні спостерігалася економічна криза, результатом якої було різке підвищення цін. Особливо великої різниці цін зазнали такі товари як: цукор – вартість якого зросла до 18%, нафтопродукти – до 14%, системно зростають ціни на продукти харчування. Але проаналізовані ціни не відбивають дій об'єктивного економічного закону – закону вартості. Різке підвищення цін в цей період викликане не економічним фактором, оскільки обсяги виробництва товарів практично не змінювались. Так, наприклад, ціни на бензин були підняті майже не маючи на це причини, обсяги виробництва їх не зменшувались, як не зростали витрати й на транспортування його до місць реалізацій. Отже, закон вартості не завжди має вплив на формування цін, тому, що ціни мають властивість зростати, не змінюючи обсяг виробництва.

Проблема ціноутворення посідає ключове місце в системі ринкових відносин. Одна з причин ускладнення ціноутворення – відсутність інформації. З одного боку ціноутворення вимагає значних обсягів інформації, яку не так просто одержати, з іншого – сучасні технології дозволяють поширювати цінову інформацію по всьому світу. Покупці стають самостійнішими, більш інформованими, що зумовлює необхідність приводити ціни у певну відповідність. Практично неможливою стає пропозиція покупцям однакового товару за різними цінами.

Література:

1. Гальчинський А. С. Основи економічної теорії / А. С. Гальчинський. – К. : Вища школа, 1995. – 325 с.
2. Менгер К. Теория стоимости / К. Менгер. – Л. : Albuqcrgeum, 1985. – 394 с.
3. Маршал А. Принципы политической экономии / А. Маршал. – М., 1984. – Т. II. – 368 с.